

Erich Auerbach

Om hensigt og metode*

Den tyske romanistik har altid været i en særlig situation. Gennem Uhland og Diez stammer den fra den romantiske historisme, dvs. fra den bevægelse, som fra Herder og brødrene Schlegel til Jacob Grimm opløftede tanken om den historiske udvikling og om de forskellige folkeslags individuelle ånd, hvori udviklingen virker, til filologiens altomfattende, ledende idé. I kraft af historismen skabtes der en forestilling om fællesskab i det menneskelige, der baserede sig på mangfoldigheden af folkeslagenes individualiteter og derfor var dialektisk; den var dybere og virkeligere end den rene oplysnings idé om menneskeheden, fordi oplysningens fremgangsmåde var uhistorisk og udialektisk. Romanistikken var det mest naturlige sted for den historiske forestilling at blive virksom, i det mindste i Europa. For romanistikkens genstand er ikke den enkelte folkeånd; den kunne ikke så let bukke under for fristelsen til – opfyldt af patriotiske følelser – at lukke sig inde i dens eget folkeslags væsen. Dens genstand er flere folkeslag, der alle er forskellige, trods deres fælles romanitet; de er alle endnu mere forskellige fra tyskerne, men dog forbundet med dem gennem den antik-kristelige kulturs fælles substrat. På denne måde er den perspektivistiske og historiske bevidsthed om det at være europæer levende i den tyske romanistiks sproglige og litterære arbejde siden dens begyndelse, selv hvis denne bevidsthed i den senere del af det 19. århundrede kun sjældent kom afgørende til udtryk – på grund af forskningens mængde og specialisering, og på grund af mangel på en tvingende anledning.

Siden begyndelsen af det 20. århundrede har mange forskellige åndelige strømninger forbundet sig med Europas indre og ydre rystelser for at vække såvel historismen overhovedet som bevidstheden om det europæiske hos de tyske romanister. Tilsvarende lærde ville man næppe kunne finde i noget andet filologisk fag eller i noget andet land (med undtagelse af Benedetto Croce, og han er snævert forbundet med den tyske åndsvidenskab); de var eller er

* Oversætterens note: *Teksten er en oversættelse af indledningen til Erich Auerbachs sidste bog, den posthumt udgivne Literatursprache und Publikum in der lateinischen Spätantike und im Mittelalter (1958). Auerbach sammenfatter her de ideer og grundsætninger, der fra først til sidst har præget hans arbejde. Det gælder også hovedværket Mimesis (1946), som bogen supplerer; dens fire hovedafsnit indeholder analyser af tekster fra perioden 600-1100, der efter Auerbachs mening var underbelyst i Mimesis.*

europæiske filologer i kraft af deres historiske udsyns bredde. Jeg tænker først og fremmest på Karl Voßler, Ernst Robert Curtius og Leo Spitzer.

Både de følgende fragmenter og mit arbejde overhovedet er blevet til under de samme forudsætninger. Blot udviser de meget tydeligere bevidstheden om Europas krise. For mig viste den romanske filologis europæiske muligheder sig nemlig allerede meget tidligt, og altid på mere indtrængende vis, ikke længere kun som muligheder, men som en opgave, man først nu – og netop nu – kan forsøge at løse. Den europæiske kultur er nær grænsen for sin eksistens; dens egen, selvstændige historie synes fuldentydigt; dens enhed synes klar til at gå under, synes allerede at være i gang med at gå under, idet den virker i en anden, mere omfattende enhed. Det forekom mig, og det forekommer mig nu, at den tid er kommet, hvor man må forsøge at begribe denne historiske enhed med dens endnu levende beståen og den levende bevidsthed om den for øje. Fra begyndelsen – og siden stadig fastere – var min hensigt at arbejde i denne retning, i det mindste for filologiens genstand, nemlig det litterære udtryk. Og faktisk tror jeg, at der kan findes en forholdsvis enkel metode til denne tilsyneladende alt for omfangsrige og derfor for alvor uløselige opgave. Den består i at udvælge, udfolde og kombinere helt præcist beskrevne og håndterlige enkeltspørgsmål på en sådan måde, at de virker som nøgleproblemer og åbner helheden. Metoden vil blive forklaret mere udførligt. Helheden skal så formes, så den virker som en dialektisk enhed, som et drama, eller – som Vico engang sagde – som et alvorligt digt.

Med navnet Vico er jeg allerede nået til de almene anskuelser, der ligger til grund for metoden. Vicos idé om filologien og om »folkeslagenes verden« som genstand for filologien lærte jeg tidligt at kende; den har suppleret og fuldstændiggjort de motiver i mit arbejde, der stammer fra den tyske historisme, på en særlig måde. Jeg vil nu beskrive og kommentere de vicianske tanker, sådan som de har virket på mig, i fri forbindelse med de konsekvenser, jeg for mit nuværende formål har draget af dem.

Jeg begynder med Vicos teori om den historiske erkendelse. Den udsprang af hans polemik mod Descartes' geometriske metode og baserer sig på den læresætning, at man kun kan erkende det, man selv har skabt. Menneskenes historie eller »folkeslagenes verden« har menneskene selv skabt (i modsætning til naturens verden, som Gud har skabt). Altså kan menneskene erkende den. Også de fjerneste, tidligste former for menneskelig tænkning og handlen må kunne findes i vores egen, menneskelige ånds muligheder (Vico siger *modificazioni*), således at vi kan forstå dem. Med denne teori ville Vico give sin vision om kulturens begyndelser, dannelsen af de første samfundformer og den menneskelige tænknings digterisk-ritualske oprindelser et erkendelsesteoretisk grundlag. Den er sandsynligvis det første metodiske

forsøg på en teori om den historiske forståelse; og hvis den ikke er en legitimering, så er den i hvert fald en klargøring af et sagsforhold, vi ikke kan unddrage os: nemlig at vi bedømmer historiske, ja mellemmenneskelige hændelser og forløb (private, økonomiske, politiske) på en særlig, umiddelbar måde, efter vores indre erfaring, idet vi søger »at finde deres principper inden for modifikationen af vores egen, menneskelige ånd«. Siden Vicos tid er der ganske vist udviklet mange strengere videnskabelige metoder, der betragter og registrerer menneskenes forhold til hinanden; men de har hverken rystet eller erstattet den praktiske tillid til den spontane evne til forståelse af den anden på grundlag af egen erfaring (deres resultater har snarere beriget denne evne adskillige gange). I deres strengeste form er disse metoder slet ikke anvendelige over for historiske processer, eller overhovedet processer, der ikke kan underkastes det videnskabelige eksperiments særlige betingelser. Således forbliver udforskningen af historiske processer i videste forstand (vi vil straks forklare, hvad der i vores sammenhæng skal forstås som historisk) en sag for den bedømmende forståelse, eller for »genopdagelsen« i forskerens egen ånd. Historieforskningen har ganske vist en eksakt side, som man vel snarere skulle kalde lærd end videnskabelig, nemlig teknikker til opsporing, overlevering, elementær tolkning og sammenligning af vidnesbyrdene; men der, hvor udvælgelse, meningstolkning, bedømmelse og organisering sætter ind, kan historikerens arbejde langt snarere sammenlignes med en kunst end med en moderne videnskab. Den er en kunst, der arbejder med lærd materiale.

Et andet aspekt af den vicianske erkendelsesteori er, at den sætter det historiske lig med det menneskelige. Folkeslagenes verden, *il mondo delle nazioni*, omfatter ikke kun den politiske historie, men også tænkningens historie, udtrykkets historie (sprog, skrift og billedkunst), religionen, juraen, økonomien – fordi alle disse ting udgår fra de samme betingelser, nemlig det menneskelige samfunds til enhver tid gældende kulturtilstand, og derfor enten må forstås i sammenhæng med hinanden eller slet ikke kan forstås. Indsigten i én af disse dele af den menneskelige gestaltning i et bestemt udviklingsstadium må tillige levere nøglen til alle andre gestalter i det samme stadium. Vico går videre; for ham findes der en »evig ideal historie«, der forløber i tre udviklingstrin, et modelforløb, der gentager sig cyklisk og må forstås i sammenhæng. Nu er den vigtigste genstand for forståelsen ifølge ham udviklingens tidligste tid, fordi den er den vanskeligste. Der kræves den yderste anstrengelse – sådan omtrent siger han – for at genfinde de tidligere former for kultur, der er helt beherskede af instinkt og fantasi, i modifikationer af vores ånd, som allerede er nået frem til den fuldt udviklede fornuft. Og i fremstillingen af de tidlige kulturers enhed virkeliggør Vico på en

usædvanligt storartet måde det, den moderne kritik kalder »stil«: enheds-karakteren i alle gestaltninger i enhver historisk epoke. Det er for nylig blevet sagt, at Vico har ringe betydning for æstetikken, han var snarere en historie-filosof eller en sociolog; det er at bebrejde ham, at han ikke har grundlagt en særlig æstetik, men derimod en verden, hvori den hører hjemme. Hans udgangspunkt er kritik af de menneskelige udtryksformer, af sprogene, mytterne og digtningen (»*una nuova arte critica*«).

Et lille skridt videre fører fra Vicos erkendelsesteori til hans grundlæg-gelse af historismen. Han skrev sin bog i en epoke, der ikke var gunstigt ind-stillet over for en vurdering af den historiske udvikling. De forskelligartede, uforenelige, ofte tilsyneladende ufornuftige livsformer, som historien havde frembragt, var allerede grund nok til at mange førende, åndrige mennesker bestræbte sig på at komme ud af det historiske og modstille det med den egentlige, fornuftige og oprindelige menneskenatur, som det gjaldt om at genskabe. Derimod siger Vico med stor skarphed, at der ikke findes nogen anden menneskenatur end menneskets historie. *Natura de cose*, sådan hedder det hos ham (*Scienza Nuova*, 147), *altro non é che nascimento di esse in certi punti e con certe guise, le quali sempre che sono tali, indi tali e non altre nascon le cose*. Med den første del af denne sætning – tingenes natur (de men-skelige-samfundsmæssige tings natur) er intet andet end deres opståen på bestemte tidspunkter og under bestemte omstændigheder – er den historiske relativisme eller perspektivisme grundlagt; med den anden – altid når tiderne og omstændighederne er sådan, opstår tingene sådan og ikke anderledes – underkastes naturen, der er blevet til historie, en lovmæssighed. Mange steder i *Den nye videnskab* betyder *natura* intet andet end »historisk udvikling« eller et trin i den historiske udvikling; det, folkeslagene har tilfælles, deres natur, er intet andet end deres histories lovmæssige forløb; dette forløb er deres fælles natur, *la natura commune delle nazioni*, som den nye videnskab handler om.

Forløbet eller den naturlige historie er ifølge Vico det guddommelige for-syns værk. Dets værk er fuldkomment, selv om det kun virker med indre hi-storiske midler; altså er også hvert enkelt udviklingsniveau nødvendigt, fuld-endt og godt i sig selv. Vico gør meget ud af at vise enkeltheden og velord-netheden i den udviklingsplan, han tilskriver forsynet; historiens helhed er »en evig platonisk stat«, på trods af den stadige forandring. Denne vicianske form for historisk relativisme henholder sig altså hovedsageligt til de histo-riske stadier, der lovmæssigt følger hinanden, og langt mindre til de varian-ter, som udviklingen udviser hos de enkelte folkeslag. Den vicianske form var derfor mindre egnet til den praktiske anvendelse i filologien end den form, der findes hos Herder og hans efterfølgere, fordi disse tog udgangs-

punkt i folkeslagenes individuelle ånd. Vico benægter ikke varianterne i den almene udvikling, men det er ikke dem, der interesserer ham; for ham drejer det sig om det alment lovmæssige, som viser sig i alle folkeslagenes udvikling; det er denne udviklings niveauer, som hver må forstås ud fra deres forudsætninger, og som på hver deres måde er fuldkomne som et tidligt udtryk for det evige forsyn.

Under alle omstændigheder har historismen her set dagens lys, sammen med stilbegrebet; det forekommer mig at være åndsvidenskabernes kopernikanske opdagelse. Efter at den i kraft af romantikken blev alment tilgængelig har dens virkning rent faktisk været enorm. Den absolutte, dogmatiske bedømmelse ifølge et fast skema, der ganske vist heller ikke herskede ubetinget i nyklassiken, men dog kun var indskrænket af »den gode smag«, blev fuldstændig tilintetgjort. Horisonten blev voldsomt udvidet, og udforskningen af tidlige og fremmede kulturer, som den er blevet bedrevet siden begyndelsen af det 19. århundrede, beror på forståelsens historiske indstilling. I æstetiske spørgsmål er vores historisme blevet så selvindlysende, at vi dårligt nok er bevidste om den. Vi nyder de forskellige folkeslags og epokers kunst, digtning og musik med den samme beredvillighed til at forstå. De kulturer, som vi kalder primitive, og som det for Vico krævede så store anstrengelser at forstå (for de fleste af hans samtidige var de hverken forståelige eller overhovedet interessante), har allerede længe haft en ganske særlig charme for os. Folkeslagenes og tidernes forskelligheder skræmmer os ikke længere, hverken de af os, der er lærere eller kritikere, eller en stor og stadig voksende del af det almene publikum. Den perspektivistiske forståelse hører ganske vist øjeblikkeligt op, så snart politikken er i spil; men i det æstetiske udøver vi vores tilpasning til forskellige kulturformer eller epoker under et enkelt museumsbesøg, en enkelt koncert, undertiden endda i biografen, når vi bladrer i et illustreret tidsskrift eller selv ved synet af rejsebureauernes reklamer. Alt dette er historisme, nøjagtig som Monsieur Jourdain's dagligspråk i Molières *Bourgeois gentilhomme* til hans store overraskelse er prosa. De fleste af os er nøjagtig lige så lidt bevidste om vores historisme som Monsieur Jourdain er om sin prosa. Der findes, endog i de seneste årtier, stadig indflydelsesrige kritikere, hvis deskriptive og ofte dogmatiske bedømmelseskategorier gør grav på absolut gyldighed. Men det lykkes ikke mere at opnå den klare prægnans som hos de mange store, førhistoriske kritikere, der inden for deres område mesterligt har formuleret hvilke højdepunkter og kunstarter der findes, hvilke formål de tjener og hvordan de skal tage sig ud. Men tendensen til tavst at benægte den historiske perspektivisme eller udtrykkeligt at afvise den er vidt udbredt; især i litteraturkritikken hænger den sammen med uviljen mod filologi efter det 19. århundredes mønster, der anses for at være

historismens egentlige inkarnation. Historismen – sådan er der mange, der mener – fører til antikvarisk petitessearbejde, til overvurdering af biografiske motiver, til miskendelse af kunstværket, til eklekticisme på grund af mangel på bedømmelseskategorier. Men dermed glemmer man for det første, at den store vicianske eller herdersk-romantiske eller hegelske historisme ganske vist inspirerede den filologiske specialisering, men at den ikke er identisk med den; når mange forskere i deres iver efter den specialisering, som vi har meget at takke for, glemte målet med deres arbejde, så er det ingen indvending mod den indstilling, der desværre netop var gledet dem af hænde. Det er sandt, at jagten på biografiske detaljer, og fremfor alt bestræbelsen på at tyde alle digteriske ytringer biografisk i bogstaveligste forstand, er meget naiv og undertiden latterlig. Men det forekommer mig, at man nu har polemiseret tilstrækkeligt imod det og leet nok af det. Den enkle kendsgerning, at et menneskes værk er en ting, der udspringer af hans tilværelse, og at derfor alt, hvad man kan erfare om hans liv fortolker værket, bliver ikke afkræftet, fordi mennesker uden tilstrækkelig erfaring har draget forvrølede konklusioner af den. Den i dag hyppigt opstillede fordring, at man skal betragte værket uafhængigt af dets forfatter, er kun berettiget, for så vidt som et værk meget ofte giver et bedre integreret og sandere billede af sin skaber end de måske tilfældige og vildledende informationer, vi besidder om hans liv. For at sætte liv og værk i den rigtige forbindelse kræves selvstændig erfaring, diskretion og et overblik, der er erhvervet på grundlag af et meget præcist kendskab til materialet. Under alle omstændigheder er det et menneskes tilværelse, en mulighed hos os selv, som vi forstår og elsker i et værk.

Men fremfor alt er det ikke rigtigt, at den historiske relativisme fører til eklektisk mangel på dømmekraft, og at man har brug for ahistoriske målestokke for at kunne bedømme. Den, der forstår historismen som eklektisk, har ikke forstået den. Enhver epokes og ethvert værks særegenhed, såvel som den måde, de forbinder sig med hinanden, skal erobres gennem hengivelse og fordybelse. Det er en uendelig opgave, som hver enkelt må forsøge at løse ud fra det sted, hvor han står. For den historiske relativisme er dobbelt: den gælder for den forstående såvel som for det, der skal forstås. Det er en radikal relativisme; men derfor skal man ikke frygte den. Det rum, hvori man bevæger sig ved en sådan aktivitet, er menneskenes rum, som den forstående selv tilhører. Netop dette får opgaven til at fremtræde for ham som en opgave, han er i stand til at løse (for alle det menneskelige former må kunne findes »*dentro le modificazioni della medesima nostra mente umana*«). Men opgaven tvinger samtidig den forstående så dybt ned i det almenmenneskelige, ned i de menneskelige muligheder, som han måske aldrig har været opmærksom på og som han aldrig har aktualiseret i sig selv, at man ikke kan

tale om udvælgelse efter lune og behag og uden forpligtelse – altså det, man normalt kalder eklekticisme. I denne aktivitet glemmer man ikke at bedømme; man lærer det. Man glemmer ganske vist at dømme efter ahistoriske og absolutte kategorier, og man holder op med at søge efter dem, netop fordi det mest almenmenneskelige eller digteriske, som er fælles for de enkelte epokers mest fuldkomne værker, og som altså må levere de omtalte kategorier til bedømmelsen, kun kan begribes i sine særlige historiske former, men ikke kan udtrykkes prægnant i sin almenhed. Gradvist lærer man at finde de elastiske og altid kun provisoriske ordenskategorier, man har brug for, i de historiske former selv. Og man begynder at lære, hvad de forskellige fænomener betyder i deres egne epoker og i de tre årtusinder, hvis litterære liv vi har en forestilling om; og dernæst for det tredje hvad de betyder for mig og os, her og nu. Det er tilstrækkeligt til at bedømme, dvs. til at anvise fænomenerne deres rang ud fra betingelserne for deres opståen. Det er også tilstrækkeligt til at overveje, hvad der er fælles for de betydeligste fænomener. Men overvejelsens resultat kan efter min overbevisning aldrig udtrykkes abstrakt og ahistorisk, men tværtimod kun som en dialektisk-dramatisk proces – sådan som Vico forsøgte det, ganske vist ufuldkomment, men dog som et uerstateligt forbillede.

På denne dialektiske måde var Vico i stand til at finde en definition på det digteriske, idet han opfattede det som de tidligste tiders fremherskende eller endog altdominerende tanke- og udtryksform. I de tidligste tider var fornuftens kræfter endnu ganske uudviklede, mens fantasiens kræfter omvendt var kolossale. Med denne forestilling, der dengang var revolutionerende, er Vico en forgænger for Herder og den tidlige romantisk-rousseauistiske bevægelse. Men hvor de sidstnævnte forestillede sig de tidligste tiders digteriske fantasi som omstrefjende, upolitisk og fremmed for enhver lovmæssig orden, fremstår den hos Vico – ifølge forsynets plan – som politisk konstruktiv. I kraft af selvskabte mytiske forestillinger, der ikke desto mindre anses for at være sande (*figunt simul creduntque*), fører den til lovmæssig orden og til samfundsdannelse. Ganske vist beror menneskenes åndelige aktivitet i de tidligste, »poetiske« tidsaldre på lidenskaber; men ikke desto mindre fører de ikke til omstrefjende følelser, men til opbygning af fast formede myter. Vico betegner disse som »*universali fantastici*«, almene forestillinger med udspring i fantasien, altså konkret fremstillede og kropsligt gestaltede synteser, der udgår fra indbildningskraften (idet den søger beskyttelse mod kaos og er rituelt, formelagtigt indstillet). På baggrund af disse almene forestillinger opstår de første samfundsmæssige indretninger, der er beherskede af det magiske ritual, og som Vico ligeledes betegner som poetiske. Til forskel fra dem, som følger efter ham, udvikler han ikke sine ideer ud fra modsætningen til den

nyklassiske retorik, men derimod umiddelbart ud fra den. Han var jo selv professor i retorik i størstedelen af sit liv. I skoleundervisningens retoriske figurer ser han resterne af den oprindelige, konkret sanselige tænkning, der mente at begribe tingene selv; disse sande symboler, der indeholder genstanden selv, er i rationelle og upoetiske tider forfaldet til blot ornamentale former. I den senere tid er man igen vendt tilbage til retorikkens terminologi i forsøget på at definere det digteriske. Man har foreslået forskellige retoriske udtryk, især ordet metafor, til at udtrykke det uudtrykkelige, egentligt digteriske, hvis betydning på én gang er almen og konkret. Vico kalder det *universale fantastico*. Også denne betegnelse er kun et ciffer, men den forekommer mig alligevel forholdsmæssigt mere omfattende, mere særegen og mere prægnant.

I kraft af sine synspunkter befrier Vico digtningens teori fra alle kriterier, der blot er tekniske, angår den ydre form og opstiller dogmatiske fordringer. Han erkender en selvstændig form for menneskelig anskuelse og selvorientering i digtningen, en form, der følger sine egne love. Digtningen stræber ganske vist til enhver tid – men især i de tidligste tider – mod rytmisk og lydlig symbolsk tale; men det er ikke ydre kriterier, der er afgørende for ham, men derimod umiddelbar intuition, uden metodisk styring af fornuften. Nu er det egentligt digteriske for Vico begrænset til de tidligste tider; denne fordom om »urtidernes« poetiske overlegenhed deler han med Herder og hans efterfølgere. Som mange andre fordomme var den overmåde frugtbar. På dens grundlag opstod Sturm und Drang og romantikken, ideen om folkeånden og historismen, og – her først hos Vico – ideen om det poetiske symbol, eller (hvad der i praksis er det samme) den begrundede indsigt i forskellen mellem poetisk-evokatorisk og fornuftigt meddelende sprog. Men den er nu alligevel en fordom. Dialektikken mellem indbildningskraft og fornuft er ikke en rent tidslig proces; de udelukker ikke hinanden. Det hænder endda, at de virker sammen og at fornuften befrugter fantasien. For øvrigt anerkender Vico, at hans inddeling af tidsaldrene ikke har ubetinget gyldighed. Sporene efter forgangne kulturtilstande – sådan skriver han – bevares langt ind i senere tider, »sådan som de store, rivende floder breder sig vidt ud i havet og længe bevarer vandets sødme på grund af kraften i deres strøm«. Men rationalismen, der er fremmed for digtningen, er dog for ham vidt fremherskende i de senere tider; og for ham, som for romantikerne, lever den sande poesi i kulturens tidlige perioder, som han kalder den guddommelige og den heroiske tidsalder.

I behandlingen af disse tidsaldre viser det sig tydeligst, hvad der gælder for alle tidsaldre: enheden i Vicos betragtningsmåde. Hos de tidlige tiders mennesker er alle handlinger og anskuelser poetiske: deres metafysik, deres

logik, deres moral, deres politik, deres økonomi osv. er poetisk. Den videnskab, der gennem fortolkning af dokumenter udforsker det, de anså for sandt, hedder filologi. Dermed er filologien udvidet til det, man i Tyskland kalder åndshistorie. Alle historisk-humanistiske fag, også retshistorie og økonomisk historie, hører til den. Men Vicos idé om filologi forstås først i sin egentlige kraft, når man betjener sig af hans egen terminologi. Han stiller filologien over for filosofien; filologien undersøger, hvad folkeslagene på deres individuelle kulturtilstand anser for at være sandt (selv om det kun gælder som sandt på grund af deres begrænsede synsfelt), og hvad der derfor ligger til grund for deres handlinger og indretninger; Vico kalder det *certum*, det sikre eller det satte. *Certum* er underlagt den historiske forandring. Filosofien har derimod med den uforanderlige og absolutte sandhed at gøre, *verum*. Nu fremstår denne sandhed imidlertid aldrig i Vicos værk, i det mindste aldrig i historien. Selv i den fuldt udviklede menneskelige fornuftsindstilling, historiens tredje stadium, er den kun indeholdt som mulighed; også den tredje tidsalder er for Vico kun et stadium, der nødvendigvis er underlagt fordærvelsen og tilbagefaldet til barbariet. Det platoniske *verum*, der som et af sine aspekter er virkeliggjort overalt i historien, er ikke fuldstændig indeholdt i nogen af de historiske perioder. Det er kun indeholdt i forsynets plan eller i historieforløbet helhed, og kun i erkendelsen af denne helhed kan det erkendes. Dermed er den sandhed, som filosofien søger, bundet til filologien, som udforsker *certa*'erne både for sig selv og i deres indbyrdes sammenhænge. Sammenhængen i menneskehistoriens samlede forløb, *la commune natura delle nazioni*, er genstanden for Vicos bog; ifølge hans terminologi kan man altså lige så godt kalde den en filologi som en filosofi. I denne filologiske filosofi eller filosofiske filologi handler det kun om os, menneskene på planeten Jorden.

Dette er den idé om filologien, jeg har lært af Vico, og den passer, som man let indser, til den europæiske opgave, vi talte om ved begyndelsen af denne indledning. Men hvordan er det muligt at løse denne syntetiske opgave i praksis? For Vico lykkedes det ikke særlig godt. De egentlig teknisk-lærde dele af hans værk, hans beviser og fortolkninger, er ofte forkerte og endda absurde. Det skyldes ikke kun forskningens situation på hans tid, men også hans ensidighed og ubevidste vilkårlighed. Fordi han var besat af sin vision, men fattig på materiale til at bevise den (han manglede jo alt det etnologiske, orientalske, middelalderlige stof, der siden er kommet for dagen), fortolkede han ofte de antikke vidnesbyrd, der stod til hans rådighed – myter, ordetymologier og -betydninger, tekststeder fra digtere, historikere og jurister – på en voldsom og ubegrundet måde. Undertiden glemte eller overså han, hvad samtidige lærde allerede havde udforsket bedre. For os i dag, hvor det kom-

mer an på hans idé om historiens struktur, er det ikke længere vigtigt. Metoden er ganske vist betydningsfuld, nemlig induktion på baggrund af det enkelte vidnesbyrd, men ikke udførelsens fejltagelser; i dag må et lignende projekt jo alligevel opbygges på et helt andet materiale. Derimod beundrer vi kraften i den idé, der med et så utilstrækkeligt materiale frembragte hans værk. Med deltagelse følger vi hans kamp for at gestalte sine tanker; hans energiske fortolkningsvilje, der indbefattede fordomme og delvis blindhed, gav ham kraft til at gøre det.

Vanskelighederne for en syntetisk-historisk filologi, der vil fremstille den åndelige skæbne for en formation som Europa, er tiltaget meget siden Vico skrev *Scienza Nuova*. Materialet er vokset voldsomt og vokser stadig. Hundrevis af dengang helt eller næsten ukendte genstande og problemer, der kun er delområder inden for det europæiske, har udviklet sig til specialvidenskaber, som ingen længere helt behersker, ja hvis bibliografier det kun lykkes at følge for et fåtal af specialister. Og alligevel bliver den stoflige specialisering stadig mere utilfredsstillende, fordi alt hænger sammen, og fordi en levende bevidsthed om helheden hører med til bedømmelsen af det enkelte. Dette er indlysende, men hvordan skal en sådan bevidsthed opnås? Desuden er materialets overvældende mængde ikke den eneste vanskelighed, der stiller sig i vejen for den historiske filolog, som stræber mod syntesen. Også antallet af anskuelsesmåder og metoder for behandlingen er mangedoblet. De stammer ikke kun fra de egentlige filologisk-historiske fag, men også fra andre, såsom sociologi og psykologi. Man må sætte sig ind i dem, bedømme dem, tage i det mindste delvist hensyn til dem. Den filolog, der ikke er tilfreds med at være ren specialist, lever i en tumult af fordringer og indtryk, som det øjensynligt er umuligt at yde retfærdighed. Et menneskeliv rækker ikke til at opnå en syntese gennem indsamling af viden, der gør krav på fuldstændighed. Det er ganske vist muligt og nødvendigt at skabe sig en horisont gennem en modtagelighed, der er vågnet tidligt og aldrig er taget af, og at danne dømmekraften gennem mangfoldig erfaring. Men det kan kun opnås umetodisk, i kraft af tilbøjelighed og omstændigheder; enhver metode ville føre til træthed eller til specialisering og dermed gå fejl af hensigten. Den umetodiske modtagelighed er en nødvendig forudsætning for den syntetiske aktivitet, men er aldrig identisk med den.

Hvis det er umuligt at samle alle detaljerne til en syntese, så er det måske muligt at nå frem til syntesen ved at udfolde den karakteristiske detalje. Denne metode består i at finde ansatser eller nøgleproblemer, som det lønner sig at specialisere sig i – fordi der fra dem går en vej til erkendelse af sammenhænge, således at deres lys så at sige oplyser et helt historisk landskab. Omkring 1930, da jeg arbejdede med den franske klassicisme, anvendte jeg for

første gang denne metode bevidst. Det forekom mig dengang, at det samfundslag, der i det 17. århundrede dannedes som publikum for de litterære værker, udgjorde noget nyt, noget særligt, noget der blev bestemmende for fremtiden og som afgrænsede sig skarpt over for fortiden. Moderne skrifter om tidens politiske, økonomiske og samfundsmæssige forhold berigede ganske vist min viden, men de gav intet specifikt holdepunkt for problemet, eftersom de ikke ordnede stoffet sådan som problemet krævede det. Et sådant holdepunkt, der som det eneste kunne gøre det muligt at tage fat om problemet, dukkede op da jeg blev opmærksom på det specifikke udtryk »*la cour et la ville*«, som de samtidige brugte om det omtalte samfundslag. Ved at indsamle steder, der indeholdt dette eller næsten identiske udtryk, og ved at fortolke dem i forhold til den gældende sammenhæng, var det let at fastslå både hvad *la cour et la ville* betød og hvordan begge grupper havde udviklet sig frem mod deres sammenstilling, hvor de resulterede i en art enhed. Det var nærliggende at forfølge, hvordan denne formation videre forandrede sig, og at sammenligne med lignende formationer og lignende udviklinger i andre lande. Der var fundet et enkelt, rent filologisk udgangspunkt eller en ansats, der blev virksom langt ud over den oprindelige genstand: »fransk publikum i det 17. århundrede«.

Også senere har jeg ofte anvendt karakteristiske ord og udtryk som ansatser for syntetisk-historiske undersøgelser. Men der findes mange andre ansatsemuligheder: grammatiske, retoriske, stilistiske, endda hændelser; alt, hvad der er karakteristisk, kan tjene som ansats. En ansats behøver kun at opfylde en eneste betingelse: den må være prægnant og præcist anvendelig på den historiske genstand, ikke kun analogisk. Moderne og abstrakte ordens-kategorier egner sig ikke til det, altså hverken det barokke eller det romantiske, heller ikke sådan noget som skæbnetanken eller myten eller tidsbegrebet. Sådanne ord kan ganske vist bruges i beskrivelsen, når det ud fra sammenhængen fremgår, hvad der menes; men som ansats er de for flertydige og ikke udvundet af genstanden. Ansatsen skal ikke være en kategori, som overføres af os til genstanden, hvori denne må indordnes – men derimod et historisk særkende, som konstateres ved genstanden, og som, idet det fremhæves og udfoldes, tydeliggør genstanden i dens særegenhed såvel som andre genstande i forhold til den.

En næsten ideel ansats er fortolkningen af tekststeder. Hvis man antager det vicianske udgangspunkt om epokenes enhed, så må enhver tekst kunne give det udsyn, der muliggør syntesen. Jeg har ofte anvendt metoden, især i *Mimesis*, og den forbinder mig med gruppen af filologiske stilfortolkere, især med Leo Spitzer, hvis arbejde allerede længe har betydet meget for mit eget. Men der er ikke desto mindre meget stor forskel mellem hans og min anven-

delse af metoden. Naturligvis først og fremmest fordi næppe nogen kan sammenligne sig med hans lydhørhed, fornemmelse og universelle beherskelse af materialet – og slet ikke én, der ikke engang oprindeligt er lingvist. Men også hensigten er forskellig. I Spitzers fortolkninger drejer det sig altid om den præcise forståelse af den enkelte sprogform, det enkelte værk eller den enkelte digter. Helt i overensstemmelse med den romantiske overlevering og dens impressionistisk-individualistiske videreudvikling drejer det sig for ham først og fremmest om den præcise opfattelse af individuelle former. For mig handler det derimod om noget alment, hvilket jeg senere vil beskrive nærmere. Jeg har altid til hensigt at skrive historie. Derfor går jeg ikke til teksten som et individ uden forudsætninger; jeg stiller et spørgsmål til den, og det er ikke teksten, men dette spørgsmål, som er hovedansatsen. I *Mimesis* er hovedansatsen den antikke forestilling om de tre stillejer; den gav mig mulighed for at spørge alle de udvalgte tekster, hvordan deres forhold var til den. Men det er det samme som at spørge, hvad deres forfattere anså for ophøjet og betydningsfuldt, og hvilke midler de brugte til at fremstille det. På denne måde kom visse dele af kristendommens indvirkning på den litterære udtryksdannelse for dagen, ja endda et aspekt af den europæiske åndsudviklings bane siden antikken, selv hvis det skete på en meget ufuldkommen måde. Det er temaer, der er af største betydning for os, men de er alt for store og mangfoldige til at kunne behandles som helhed. Kun i kraft af reduktion til specialiserede ansatzpunkter kan de gøres til genstand for anskuelse. Et enkelt ansatzpunkt er selvfølgelig utilstrækkeligt over for så store genstande; det kan højst være førende og integrerende. Hver del af behandlingen har sine egne problemstillinger og kræver sine egne ansatser.

Det almene, som jeg har i tankerne, er ikke love eller ordens kategorier. Vico mente at have fundet love; de var og er meget frugtbare, og frugtbarhed, indvirkning på andre, er det yderste, denne form for åndelig aktivitet kan opnå. Men hans love er ikke desto mindre forkerte; de er for enkle til at kunne beherske historien som helhed. Historien forløber ikke nødvendigvis sådan som han fremstillede det, men tværtimod langt mere variabelt. De iagttagelser, han gjorde i middelhavslandene og det senere Europas historie, kan man ikke acceptere som almene love. Hans cyklusteori, tanken om den samme udviklings evige tilbagevendende, er blevet meget usandsynlig i kraft af den fremadskridende nivellering af civilisationen over hele Jorden. De barbarer, som skal ødelægge den overmodne højkultur og påbegynde et nyt omløb, må komme hertil fra en anden stjerne. Det er ikke længere muligt at begribe vores nuværende kulturs historie, dvs. de sidste tre årtusinders historie, som en lovmæssig proces. Det kan først ske langt senere, på baggrund af et andet blik, i en større sammenhæng. Og så vil det historiskes særegenhed, som nu

har udviklet sig for os på baggrund af disse tre årtusinder, være ubetydeligt og vel overhovedet tabt for bevidstheden. I dag er det kun de delfænomener, som kan underkastes den naturvidenskabelige-statistiske behandling, der kan ordnes efter love; det lykkes ikke længere for helheden. Det mest geniale og indflydelsesrige forsøg på at begribe den nyere historie i sin helhed efter lov-mæssigheder er den dialektiske materialisme; den er opstået på baggrund af situationen i et bestemt øjeblik, og grænserne for dens gyldighed har allerede været tydelige i et århundrede. Der findes andre moderne forsøg på at forstå historien ved hjælp af bestemte ahistoriske, moralske og psykologiske motiver; de kan være interessante, fordi de stammer fra åndrige og konkret uddannede personer. Men de er jo alligevel noget vilkårlige; man kan finde særdeles mange af disse motivgrupper, der alle – med lidt god vilje – kan anvendes, men hvoraf ingen er tvingende.

Det almene, som det forekommer mig muligt at fremstille, er anskuelsen af et historisk forløb; noget i retning af et drama, der heller ikke indeholder nogen teori, men derimod paradigmatisk anskuelse af menneskets skæbne. Genstanden, i videste forstand, er Europa; jeg forsøger at begribe den i enkelte forskningsansatser. Hvad der i bedste fald kan opnås derved er en indsigt i de mangfoldige forbindelser i en tildragelse, som vi stammer fra og deltager i; en bestemmelse af det sted, vi er nået til, og måske også en anelse om de muligheder, der ligger foran os; i hvert fald en inderlig deltagelse i os selv, og en aktualisering af bevidstheden; »vi her og nu«, med al den rigdom og begrænsning, det indeholder.

Vil man acceptere det som videnskab? Det er ikke så afgørende. Min egen erfaring, og dvs. ikke kun den videnskabelige, er ansvarlig for problemstillingerne, ansatzpunkterne, tankegangen og hensigten med mine skrifter; og jeg regner ikke med anden billigelse end det ifølge sit væsen vakkende og aldrig fuldstændige samtykke fra dem, der ad andre veje er nået frem til lignende erfaringer, således at deres forklares, suppleres og måske befrugtes af mine. Der er selvfølgelig tilstræbt nøjagtighed i videregivelsen af vidnesbyrd, i den sproglige fortolkning af dem og i behandlingen af tidligere forskning. Men denne nøjagtighed angår kun materialet.

De fire fragmenter, der her fremlægges, kan gælde som supplement til *Mimesis*. *Mimesis* har ganske vist en mængde iøjnefaldende huller, der heller ikke udfyldes her. Men de forekommer mig mindre vigtige end det store og ikke kun stoflige hul i den tidlige middelalder. Mellem afsnittet om det 5. århundrede (»Arrestationen af Petrus Valvomerer«) og Rolandkapitlet står kun analysen af en tekst af Gregor af Tours; den længste, ganske vist fattigste, men mest fortolkningskrævende epoke, nemlig mellem 600 og 1100, er næsten ubehandlet. Det var ikke muligt at udføre dette arbejde i Istanbul,

alene på grund af manglen på et godt bibliotek for den vestlige middelalder. I USA begyndte jeg derfor så snart det var muligt at undersøge det allerede tidligere anslåede tema *sermo humilis*, den kristelige form for ophøjethed, og at forfølge det videre ind i den tidlige middelalder; ansatsen var Augustinstedet *De doctrina christiana* IV, 18, i forbindelse med en semantisk undersøgelse af ordet *humilis*. Deraf opstod de to første kapitler i dette bind.¹ Det andet, som strækker sig til ind i det 10. århundrede, begrænser sig efterhånden ikke længere strengt til temaet *sermo humilis*, eftersom der er arbejdet endnu mindre stilistisk med anden halvdel af det første årtusinde, og en noget mere alment anlagt undersøgelse derfor var påkrævet. Den tredje afhandling, *Camilla*, der tager udgangspunkt i en sammenligning mellem et sted i *Æneiden* og dets bearbejdning af en fransk digter i det 12. århundrede, har endnu en i det væsentlige lignende problemstilling, idet den søger at fremstille den antikke høje stils undergang og dens genfødsel under forandrede omstændigheder. Men allerede her findes overgangen til det, der vel er kernenstanden for litteraturforskning i den tidlige middelalder: den lange pause, hvor der ikke er noget litterært publikum og intet alment forståeligt litteratursprog. Det er ikke let at fremstille pausens betydning og overvindelse som en enkelt proces; man må fastholde målet og med sin egen beslutsomhed kæmpe sig vej gennem materialets mængde, såvel som mængden af moderne forskningsansatser og forskningsmetoder. Dette har resulteret i den fjerde afhandling, hvis bevidst paradoksale titel (»Det europæiske publikum og dets sprog«) betoner det europæiskes enhed. Som ansatser er tre undersøgelser her indarbejdet i hinanden; de blev udført hver for sig, men alle med den samme hensigt: den første om »læseren« hos Plinius og Martial og med den Tacitus-anekdote, som indleder kapitlet; den anden om den sene og mangelfulde bevaring af nedskrivninger af den tidlige, folkesproglige litteratur; den tredje om Dantes tiltale af læseren. Også andre ansatser er blevet forsøgt og delvist anvendt, men disse tre har vist sig at være førende.

Man kan ikke få bugt med det enorme læsepensum, der kræves til en sådan opgave. Hvorom alting er håber jeg, at jeg ikke fuldstændig har overset nogen betydelige opdagelser og metoder inden for de forskellige områder, der berøres. Der citeres forholdsmæssigt lidt, næsten kun for at give nærmere forklaring eller for at belægge enkelte kendsgerninger; den alligevel vanskelige bog, der jo er bestemt til læsning i sin helhed og ikke som håndbog, skulle ikke helt miste den form, der indbyder til det. Man skal derfor ikke uden videre antage, at alt, hvad der ikke nævnes, er ukendt for mig, eller endog at jeg afviser det. Mange bøger har jeg mere ansporing at takke for, end det fremgår af citaterne; Ernst Robert Curtius' vældige middelalderbog takker jeg mest for materiale, men også for mange problemstillinger, selv om jeg

næsten aldrig er enig med ham i bedømmelsen af det betydningsfulde. Blandt romanisterne skal også Ramon Menéndez Pidal, Alfredo Schiaffini og Reto R. Bezzola nævnes her.

Trods hensigten om enhed er bogen et fragment, eller endda en række af fragmenter. Den besidder ikke engang *Mimesis*' løse, men dog altid følelige enhed. Den er ikke færdiggjort, men afbrudt: den rette integration af genstanden er ikke opnået. Måske vil nogle læsere alligevel fornemme enheden. I et forord af Augustin til *Quaestiones in Heptaameron* står sætningen: *nonnulla pars inventionis est nosse quid quaeras* [»en del af opdagelsen er at vide, hvad man skal spørge om«]. Det er forhåbentlig tydeligt nok, hvad der spørges om på de følgende sider. Men jeg havde gerne grebet endnu fastere om helhedens sammenhæng. For så vidt er bogen endnu på sporet af sin genstand. Måske vil læseren hjælpe til med at søge den; måske vil én finde den, idet han udtrykker det, som her er ment, mere nøjagtigt og mere virksomt.

Oversat af Martin Møller efter »Einleitung« in Literatursprache und Publikum in der lateinischen Spätantike und im Mittelalter, Berlin 1958, pp. 9-24.

Note

1. De er tidligere publiceret i en noget anden form i *Romanische Forschungen*, Bd. 64, 1952, pp. 304-363 og Bd. 66, 1954, pp. 1-64. Første kapitels appendiks, »Gloria passionis«, er en ny udgave af de første sider af essayet »Passio als Leidenschaft« i *Publications of the Modern Language Association*, LVI (1941), p. 1179 ff.

